

Grupy spółgłoskowe z ch

Autor: Halina Karaś

{smoothgallery image=M895.gif&title=Leksykon&caption=Spółgłoska ch w grupach spółgłoskowych. Opracowała I. Stąpor na podstawie: Dejna 23.} Grupy spółgłoskowe z ch. Grupy spółgłoskowe z ch są szczególnie podatne na zmiany, bo ch jest głoską słabą artykulacyjnie, a jako taka ma tendencję do zanikania na znacznym obszarze gwarowym, zwłaszcza w Małopolsce, np. sować, pła = schować, pchła. Tendencją do wzmocnienia ch tłumaczy się zastępowanie tej spółgłoski przez k lub f (zob. Przejście wygłosowego -ch > -k). W sąsiedztwie spółgłosek zwartych zachodzą natomiast procesy asymilacji, czyli upodobnienia, tj. spółgłoska szczelinowa ch przechodzi w zwartowybuchową k, np. kce, kciwy, liktorz = chce, chciwy, lichtarz (zob. Asymilacja), a w sąsiedztwie spółgłosek szczelinowych dysymilacji, czyli odpodobnienia, tj. w grupie dwóch spółgłosek szczelinowych spółgłoska ch przechodzi w zwarto-szczelinową, np. krzan, spikrz = chrzan, spichrz, zwłaszcza w grupach chw , np. kwalić, kwila = chwalić, chwila (zob. Dysymilacja). W części Śląska i na Mazowszu dochowała się w resztkach dawna uproszczona wymowa grupy chw → f , np. falić, fała = chwalić, chwała. Stosunkowo duży obszar Małopolski południowej i środkowej zajmuje też wymiana -ch- > -f- w wyrazie tchórz.